

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת תולדות תשע"ג שנה ב' גליון 67

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: המלחמה על האות י'

מקומות נכתב מלא ואלהיו חסר, בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו". הכוונה בזה שיעקב נטל משכונ מאלהיו אות ו', שעתיד להוציא אות ו' משמו של עשו, ועל ידי זה יתבטל לגמרי בבחינת: "כבגד יבלו עש יאכלם".

זהו שאמר יעקב לעשו (וישלה ליג, י"ד): "יעבר נא אדוני לפני עבדו... עד אשר אביא איל אדוני שעיריה", סופי תיבות אלייה חסר ו', לרמוז על אות ו' שנטל יעקב מאלהיו להבטיח שהוא עתיד להוציא אות ו' מן עשו. וזהו הענין שכתוב אצל יעקב אבינו (וישלה ליב, ל"ב): "והוא צולע על ירכו", כי ירך יעקב הוא בצורת אות ו' שבגלות צולע יעקב על ירכו, עד שיזרח לו השמש בגאולה העתידה כשיוציא אליהו הנביא אות ו' משמו של עשו. עכ"ל ק.

מכל זה נמצאנו למדים, כי בשעת הלידה כאשר יצאו יעקב ועשו מבטן אימם לאויר העולם, נלחמו זה עם זה מלחמת חורמה על האות י', שכן מתחילה היתה האות י' אצל עשו ונקרא שמו "עשו", ולאחר מכן יעקב אבינו על ידי שאחו בעקב עשו הוציא ממנו את האות י'.

אלא מובא בתיקוני הזוהר (תיקון י"ג דף כט.ג): "והוא צולע על ירכו" – שפרחה ממנו האות י' ונשאר "עקב", וזה סוד "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב". ע"כ. ומתבאר, כי הנחש פוגע באות י' של "יעקב" ובעקב של יעקב.

מתבאר מתיקוני הזוהר שכוח טומאתו של עשו הרשע הוא מכח טומאת הנחש הקדמוני (וכך כתב המהרש"א במסכת שבת דף קנ. בענין נבוכדנצר שהיה לו "תנין על ראשו", מסביר המהרש"א שהכוונה היא לנחש, ונבוכדנצר הניח נחש על ראשו, להורות שכוחו בא לו מעשו הרשע, שהוא כנגד נחש הקדמוני), והנחש כוחו לפגוע רק ב"עקב" – "ואתה תשופנו עקב".

וזאת יבואר על פי הגמרא בנזיר (נא.) שמסתפקת, אם רקב של מת הבא מן העקב מטמא או לא, וביארו בתוספות: לפי שבעקבו של אדם יש בו עובי בשר שאין בו חיות. עכ"ל. הרי שהעקב של האדם הוא מקום ללא חיות. ה"עקב" מסמל את אותם רשעים אשר הם בבחינת "רשעים בחייהם קרויים מתים" (ברכות יח.), הם ללא חיות ורחנית. ועשו הרשע אוחז בהם ורוצה יניקה מהם, כי כל

"ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ויקראו שמו עשו, ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב".

ופירש רש"י: ויקרא שמו יעקב, הקב"ה.

וצריך להבין, אם הקב"ה ראה צורך להנציח את המעשה של "וידו אוחזת בעקב עשו", ובשביל כך לקרוא ליעקב בשם זה, משמע שלא היה זה סתם מעשה בעלמא, אלא היה כאן ענין גדול בעבודת ה', אם כן ראוי להבין מהי העבודה הנרמזת באחיזת עקב עשו, אשר על שם כך קראו הקב"ה בשם יעקב.

נקדים מה שמצינו במגלה עמוקות (בפרשתנו ד"ה ויהי אך יצא) דבר פלא בענין השם "יעקב", כי לכאורה יש לתמוה, מאחר שקריאת השם של יעקב היא על שם: "וידו אוחזת בעקב עשו", היה לו להיקרא רק בשם "עקב", מאיפוא ניתוספה לו אות י' בשם "יעקב". וביאר בדברי קדשו, על פי מה שפירש רש"י הסיבה שקראו שמו עשו: "לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה". ופירש הרשב"ם כי לפי זה "עשו" הוא מלשון "עשו", כי היה עשו ונגמר כבן שנים הרבה. אך לפי זה קשה מדוע נקרא "עשו" בחסרון י' ולא "עשו" עם אות י'.

ותירץ במגלה עמוקות, כי אכן מתחילה היה ראוי להיקרא "עשו" עם תוספת האות י', אך יעקב אבינו לקח ממנו את האות י' וצירפה לשמו. וזהו רמז הכתוב "וידו אוחזת בעקב עשו", "עקב" הוא לשון סוף, כלומר ידו של יעקב אוחזת "בעקב עשו" – בסוף שמו של "עשו", שהיא האות י' של "עשו" להוציאה משם, והרמז על כך יד"ו היא אותיות יו"ד שהוציא מעקב עשו, על כן "ויקרא שמו יעקב" הקב"ה קרא שמו "יעקב" היא אות י' עם "עקב" על שם שהוציא האות י' מתוך "עקב" עשו.

מוסיף על כך המגלה עמוקות בשם ספר הפליאה, כי לעתיד לבוא יוציא אליהו אות ו' משמו של עשו וישאר רק "עש", ועל ידי זה יתבטל בסוד הכתוב (ישעיה נ, ט): "הן כולם כבגד יבלו עש יאכלם", והאות ו' שהוציא מעשו ימסרנה ליעקב שיהיה שמו "יעקוב" מלא ו', ככתוב (בחוקת כ"ו, מ"ב): "וזכרתי את בריתי יעקוב". ופירש רש"י: בחמשה

חיותו באה לו מאותם רשעים שחוטאים ועושים עבירות. אולם כנגדו עומד יעקב אבינו ואוחז בעקב עשו, נלחם עמו ולא מרפה ולא מוותר גם על אותם רשעים, ורוצה להחזירם לחיק אביהם.

וכתב החתם סופר (בחיידושו לפרשת השבוע), שאם תוריד מהשם "עשו" את מילת "עקב" נשאר "רד", כל על ידי שנוציא ממנו את העקב, הוא יפול וירד. ולדרכינו יש לומר, שכל חיותו של עשו היא רק מאותם רשעים שחוטאים, אולם אם תקרב אותם ותחזיר אותם בתשובה, הרי שאתה מנתק את חיותו של עשו, והוא ירד ויפול.

זה הטעם שהימים של קודם ביאת המשיח נקראים "ימי עקבתא דמשיחא" להורות כי עיקר המלחמה היא על העקב, על אותם רשעים שעזבו את תורת ה' ומצוותיו, ונותנים יניקה לעשו הרשע, אולם כאשר נקרבם לתורה ונחזירם אל אביהם שבשמים, נזכה שתופסק חיותו של עשו הרשע, ונזכה לגאולה השלימה.

וזהי המלחמה שמתנהלת בין יעקב אבינו לעשו הרשע לגבי האות י', האות י' היא האות הקטנה ביותר מכל כ"ב אותיות התורה והיא מרמזת לאותו יהודי קטן שאינו שומר תורה ומצוות, אבל הוא נקרא "יוד" מלשון יהודי, כי "ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא" (סנהדרין מד.), וגם אותו יש להחזיר לחיק היהדות.

בזאת יבואר עוד, מובא בילקוט ראובני (פרשת תולדות) שדוד המלך היה ראוי לצאת מיצחק יחד עם יעקב, אלא שהוצרך הקב"ה להפיס את דעתו של המקטרג נתן לו הקב"ה את עשו תחתיו.

ובספר עמודיה שבעה (עמוד השני פחד יצחק אות י"ב) מבאר בדרך זו את דברי המדרש (בר"ד סג, ח): כיון שראה שמואל את דוד אדמוני... נתיירא ואמר: אף זה שופך דמים כעשו. אמר לו הקב"ה: עם יפה עיניים וכו'. ולפום ריהטא איך עולה על הדעת שיהא ח"ו דוד דומה לעשו? ועם מה שנאמר יובן, כי אחרי שעשו ירש מקום דוד חשב שהוא דומה לו. ע"כ.

וכתב החתם סופר (על התורה סוף ח"ד ליקוטים לפרשת חוקת עמי קע"ב) שדוד בן ישי נקרא "נחש" כמו שמצינו בשמואל (ב' י"ז כ"ה וברש"י) שהוא כנגד נחש דקדושה. יעו"ש. ולדרכינו יש לומר, עשו הרשע הוא כנגד נחש דטומאה, ללכוד את אותם אנשים חוטאים, אולם כנגדו עומד דוד המלך נחש דקדושה ללכוד את אותם רשעים ולהחזירם בתשובה. שכן מצינו בעבודה זרה (ד): שדוד המלך לא היה לחטא בת שבע, וכל סיבת החטא היתה: "שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד", והוא הראוי להיות משיח בגימטריא נחש, כי הוא מבטל כוחו של עשו הנקרא נחש דטומאה על ידי שלוקח חזרה את הרשעים מחיק עשו ומחזירם בתשובה.

ולכן מצינו שבדברי הימים נקרא שמו של דוד, עם תוספת האות יו"ד. להורות כי הוא ניצח את עשו נחש דטומאה, ולקח ממנו את האות י' ולכן נקרא שמו דויד עם תוספת האות י'.

בזה נבוא ונבאר את המעשה עם רבי חנינא בן דוסא והערוד, כמובא במסכת ברכות (לג.), תנו רבנן, מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות

באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם, הראו לי את חורו הראוהו את חורו נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו ומת אותו ערוד נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש אמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא. ע"כ.

ויש לדקדק מדוע הניח דוקא את עקבו על מקומו של הערוד?

אלא הגמרא (שם לד:) מספרת "מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי וחלה בנו של רבן יוחנן בן זכאי. אמר לו: חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה. הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים, וחיה. אמר רבן יוחנן בן זכאי: אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו, לא היו משגיחים עליו". רבן יוחנן בן זכאי אמר זאת על עצמו. "אמרה לו אשתו: וכי חנינא גדול ממך?! אמר לה: לאו", הוא לא יותר גדול "אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך".

ההבדל בין "עבד" ל"שר", "עבד" עושה את המלאכה הקשה והמלוכלכת, ואילו שר עבודתו נקייה הוא נפגש רק עם אנשים חשובים ומכובדים אין מגעו עם אנשים פשוטים. לעומת העבד - רבי. רבי חנינא בן דוסא מסמל את אותם צדיקים אשר לא מסתפקים בישיבה בבית המדרש ולימוד התורה, אלא הולכים ומקרבים את בני ישראל אל אביהם שבשמים, מנקים אותם מהלכלוך הרוחני שדבק בהם, לכן הם הראויים שתפילתם תתקבל.

ולכן כשבא הערוד מין נחש להזיק, הרי שרבי חנינא נותן לו את העקב, המסמל את אותם רשעי ישראל הדומים לעקב, אשר רבי חנינא בן דוסא נלחם להחזירם בתשובה ולא התייאש מהם, וזכות זו תעמוד לו שהנחש לא יוכל להזיק לו.

ואכן גם שמו של רבי חנינא מעיד על מהותו, ש"חנינה" נותנים לאדם שהורשע בדינו ומרצה עונש מאסר. כך רבי חנינא חונן את אותם רשעים. ומובא בסנהדרין דף צח: שאחד משמותיו של המשיח הוא "חנינא" כי זה גם מהותו של המשיח לקרב את הנדחים "לבלתי ידח ממנו נדח".

בספ"ק התניא (פרק ל"ב), כותבי ומה שאמרו בגמרא שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות, ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה על זה אמר הלל הזקן: "הוי מתלמידי של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא, צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה. וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה', והן לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים. וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ, ושתייהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית. וגם לעורר

רחמים בלבו עליה כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מסטרא אחרא הגובר עליה ברשעים, והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממש בית יעקב אשר פדה את אברהם, ולא אמר דוד המלך ע"ה "תכלית שנאה שנאתים וגו'" אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת. עכ"ל.

לפי דברי בעל התניא ש"בריות" הכוונה לפשוטי העם, הרי כלל בידינו כאשר המשנה אומרת "הוא היה אומר" - פירושו של דברי: "הוא היה מה שהוא אמר" ואותה המימרא, שהיה התנא רגיל לומר, מבטאת למעשה את אישיותו, את מעשיו והנהגתו ואת מהות חייו. ובאבות פ"ג אומר רבי חנינא בן דוסא: "הוא היה אומר: כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו". כלומר כוונת רבי חנינא בן דוסא, שגם ה"בריות", אותם פשוטי עם, גם כלפיהם יש לדאוג שיהיה "רוח הבריות נוחה הימנו" שיאהבו אותו.

בזה נבין מה שמצינו אצל רבי זירא בבבא מציעא (פה), שהיה מרבה להתענות כדי שאש הגיהנם לא תשלוט עליו. כדי לבדוק את עצמו היה נכנס כל שלושים יום לתנור לוהט, ויוצא משם ללא פגע. פעם אחת "נתנו בו חכמים עיניהם", באותו יום נכנס לתנור ונחרכו שוקיו. מאז הוא נקרא הקטן (זעירא) חרוך-השוקיים.

וצריך להבין למה דוקא ה"שוקיים" של רבי זירא נפגעו?

אולם לפי דברינו שהעקב וכן "והוא צולע על ירכו" מדובר על אותם חוטאים של עם ישראל, מצינו אצל רב זירא שהיה מקרב את החוטאים ולא דוחה אותם, כמובא בסנהדרין (לו), שהיו בריונים בשכנותו של רב זירא שהיה מקרבם כדי שיחזרו להם בתשובה והיו חכמים מקפידים על רבי זירא. כשמת ר' זירא אמרו אותם בריונים: עד עכשיו היה הקטן חרוך-השוקיים (כיניו של ר' זירא) שהיה מבקש עלינו רחמים, עכשיו מי יבקש עלינו רחמים? הרהרו בלבם ועשו תשובה.

לכן רבי זירא שהיה מקרב רחוקים, התנור שלט מעט דוקא בשוקיים שלו, להורות שהשוקיים - הקירוב רחוקים הוא זה שעומד ומגן עליו מן הגיהנם. ולכן אותם בריונים קראו לו דוקא בכינוי הזה "חרוך השוקיים".

בזה יבואר עוד מה טעם כל כך חשק רב זירא לעלות לארץ ישראל וללמוד את תורת ארץ ישראל, כמו שמצינו בנדה (מה). שהוא שמע דבר הלכה מרבי יצחק בר נחמני בשם רבי אלעזר בן פדת שגר בארץ ישראל, אז הוא מבקש: "אזכה ואיסק" (לארעא דישראל לאתריה דרבי אלעזר בן פדת, רש"י) ואגמר לשמעתא מפומיה דמרא". ואכן זכה רב זירא לעלות לארץ ישראל כמבואר בבבא מציעא (פה). והוא עם מאה צומות כדי לשכוח את התורה שהוא למד בבבל. וצריך להבין, מה הסיבה שכל כך העדיף את תורת בבל על ארץ ישראל?

אולם לפי דברינו רב זירא אשר הולך בדרכו של רבי חנינא בן דוסא: "כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו", מקרב כל יהודי ויהודי, וכמו שמצינו במגילה (כה). שאחת הסיבות לאריכות ימיו של רב זירא

משום "ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחברי בחניכתו (בשם גנאי נוסף על שמו)". לפיכך העדיף את תורת ארץ ישראל על תורת בבל, שכן איתא בסנהדרין (כד). על הפסוק: "אקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים", "נועם" אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה, "חובלים" - אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה. ממילא תורה שגורמת לחבל ולהכות בתלמיד חכם אחר, לאהייתה נוחה לרב זירא וביקש לעבור לארץ ישראל ולזכות ללמוד "תורת נועם".

ובדרך הלצה יש לומר, כותב רש"י במסכת כתובות (מג: ד"ה אמר רב זירא), שרב זירא קודם שעלה לארץ ישראל נקרא שמו "רב זירא" ואילו לאחר שעלה נקרא "רבי זירא", כלומר התווספה בו האות י', כי רב זירא המקרב כל יהודי, אף יהודי קטן הנרמז באות יו"ד הקטנה מכ"ב אותיות התורה.

במעלת ראש חודש כסלו

כתב בספר ליקוטי צבי וז"ל: מובא ברש"י ישן (ירמיה ט') על הפסוק "קראו צום" דהיינו בראש חודש כסלו והוא יום סליחה כיום הכיפורים. וכל הטאים שאדם עובר מראש חודש ניסן עד תשרי מוחלין לו ביוה"כ כששב בתשובה, וכשאינו שב ממתנינים מהושענא רבה עד יום צום זה ראש חודש כסלו שהם מ' יום כנגד מ' יום של קבלת הלוחות והם מ' חודשים מניסן. עכ"ל.

ובילקוט מאורי אור כתב: פעם בראש חודש כסלו הקיץ המגיד ה' מטרשנוביל ואמר, שזה עתה היה בעולם העליון ושמע רעש גדול ושאל "מה יום מיומיים". וענו לו, שהיום ר"ה כסלו הוא בבחינת יוה"כ והוא יום מחילה סליחה וכפרה לישראל, כי בחנוכה גמר חתימה טובה וההארה מתחילה מראשית החודש.

ומובא בשם החת"ס שהשבוע הראשון של חודש כסלו כולו בחינת יוה"כ"פ, ובפרט שכסלו הוא בתפארת בחינת מעלת חודש סיון שניתנה בו תורה. ומובא במדרש, שיום שמחת תורה היה צריך לחול ביום ו' כסלו אלא שהוקדם מפני הגשמים, ולכן צריך להרבות בו בתורה ולהיזהר מרכילות ולשון הרע וחשש איסור, שכן כל עמל אדם לפינה.

כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, שבחודש כסלו יכול כל אדם לקנות עולמו בשעה אחת אם אך יפנה לדברי תורה ואז יהיה לו ה' למבטח עוז כי ה' יהיה בכסלך, וזהו כסלו - כיס לב. שימלא כל חסרונו שיהא לבו דבוק בתורת ה' בהתמדה.